

Öğretim Üyelerinin Kullandığı Beden Dilinin Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Katkıları^a

 SEVDA KOÇ AKRAN^b SÜLEYMAN KESKİN^c SÜMEYYE YÜCEL^d

Geliş Tarihi: 30.06.2018 | Kabul Tarihi: 13.01.2019

Öz: Bu araştırmanın temel amacı, öğretim elemanlarının kullandığı beden dilinin öğrenme-öğretme süreçlerine katkılarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, Siirt Üniversitesi Eğitim fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi bölümündeki Türkçe, Matematik ve fen bilimleri bölümünün fen bilgisi ve matematik, Temel eğitim bölümündeki sınıf, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümündeki BÖTE 88 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Görüşme formunda elde edilen sonuçlar betimsel ve içerik analiz yöntemine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının öğretim elemanlarının kullandıkları beden dilinin onlarda özgüven becerisi geliştirdiği, dikkat çekme süreçlerini kullanması gerektiği, beden dilinin olumlu-olumsuz yönlerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İletişim, beden dili, öğrenme-öğretme süreci, öğretmen adayı.

^a Bu çalışma, 26-27 Nisan 2018 tarihinde Siirt Üniversitesi tarafından düzenlenen 1. Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

^b Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
sevdakc@gmail.com

^{c, d} Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü Öğrencisi

Contributions of Instructors' Body Language to the Teaching-Learning Process

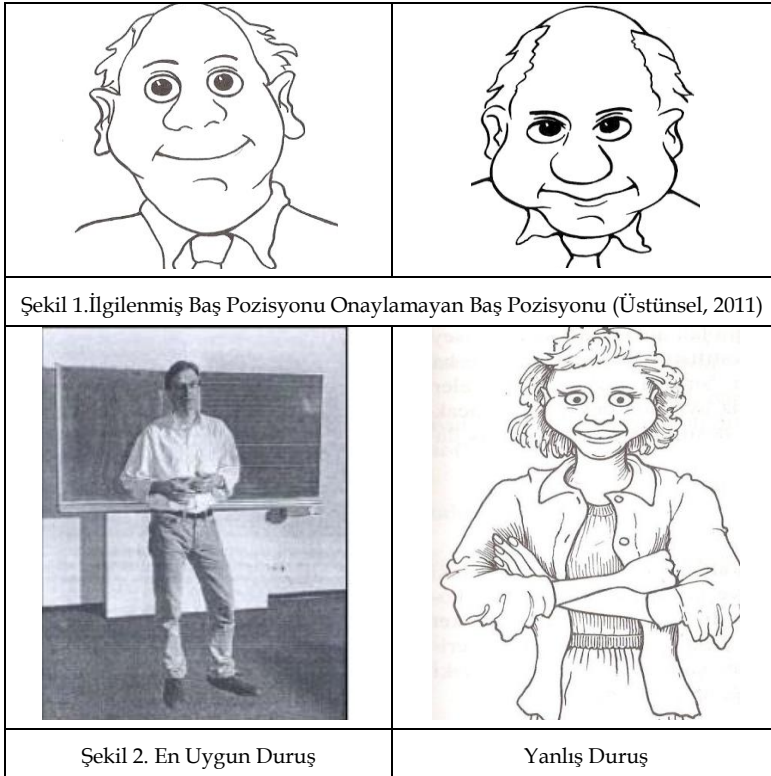
Abstract: The main aim of this research is to determine teacher candidates' views about contributions of instructors' body language to the teaching-learning process. The study group of the research is composed of 88 teacher candidates some of whom are Turkish teacher candidates in the Department of Social Sciences and Turkish Teaching, and some of whom are Science and Maths teacher candidates in the department of Math and Science, and some of whom are primary school teacher candidates in the department of Primary Teaching, and some of whom are teacher candidates in the department of Computer and Instructional Technology Education in Faculty of Education in Siirt University in 2017-2018 academic year. The semi-structured interview form developed by the researchers is used in the research. The results obtained from the interview form are subjected to descriptive and content analysis methods. As a result of the research, it is concluded that instructors' body language has developed teacher candidates' self-confidence skills and that they must use attention-drawing processes, and that body language has the positive and negative aspects. Some suggestions are presented according to the results obtained in the research.

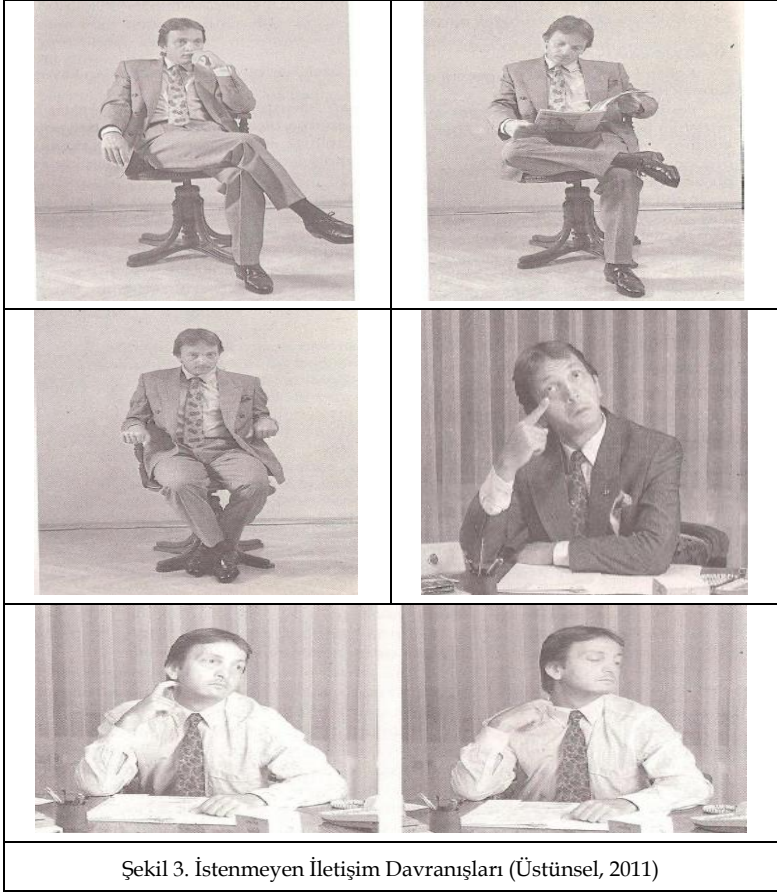
Keywords: Communication, body language, the learning-teaching process, teacher candidate.

© Koç Akran, Sevda & Keskin, Süleyman & Yücel, Sümeyye. "Öğretim Üyelerinin Kullandığı Beden Dilinin Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Katkıları." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17 (2019), 403-424.

Giriş

İletişim, bireylerin duygu ve düşüncelerini, deneyimlerini bir uyum içerisinde aktarması sürecidir (Eren, 1998; Tanrıku, 2009). Bireyin en temel ihtiyaçları arasında gösterilen iletişim, birey için beslenme, barınma ve güvenlik kadar önemlidir (Açıl, 2005). Çünkü birey yaşadığı dünyaya iletişim sayesinde uyum sağlamakta; değerlerini, amaçlarını, yaşadıklarını, anılarını çeşitli semboller kullanarak sözlü/sözsüz aktarmaktadır (Öztek, 1997; Tayfun, 2011). Her bireyin bu sembol ve araçları kullanması yakın çevresine, ailesinden ve okuldan aldığı eğitime, kitle iletişim araçlarına göre değişmektedir. Bu değişim sürecinden en fazla etkili olan evde aile, okulda öğretmendir. Şekil 1-2-3'te de görüleceği üzere özellikle öğretmenin ve bireyin beden dili, toplumsal değerlerden bireysel değerlere kadar bütün süreçleri olumlu/olumsuz etkileyebilmektedir (Üstünel, 2011).

Şekil 3. İstenmeyen İletişim Davranışları (Üstünsel, 2011)

Şekil 1, 2 ve 3'de görüldüğü üzere, her bireyin kullandığı beden dili, birbirinden farklıdır. İnsanın parmak izi kadar insana özel davranışlar ve tepkiler olan beden dili, iletişim sürecinin bu yönüyle en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Bireye özel olan bu unsurlar ailede ve okulda farklı kullanılabilir. Çünkü aile bireylerinin kurduğu iletişim informal iken, okulda öğretmenin kurduğu iletişim formal olmaktadır. Özellikle bu iletişim sürecinde öğretmen bireyin yaşam boyu öğrenmesinde, amaçlarına ulaşmasında aileden daha fazla etkili olduğu görülmektedir. Öğretmen birey için ailedir, arkadaşır; model alınan toplumun en önemli kişisidir. Kullandığı jest-mimiklerle, ses tonuyla, göz temasıyla toplumun en küçük yapı taşını şekillendiren eğitimin vazgeçilmez ögesidir (Başaran

1994; Erözkan ve Yılmaz, 2006; Baltaş ve Baltaş, 2015). Sınıfta kullandığı beden dili ile bireyin başarısına katkıları sağlamaktadır (Beattie ve McGuire, 2016). Öğretmen, duruşuyla, kıyafetiyle, konuşmasıyla, bireyi ele alışıyla öğrenme-öğretme sürecini şekillendirmektedir (Arıkan 2005). Bu sebeple, ilkokulda sınıf öğretmenleri, ortaokulda-ortaöğretimde branş öğretmenleri, yükseköğretimde akademisyen kimliğiyle öğretim elemanları, bireye önemli olduğunu hissettirmeli ve beden dilini kullanarak etkili iletişim sürecini tamamlamalıdır. Farklı eğitim kademelerinde bireyin karşısına çıkan öğretmenler, bireye beden dili ile güven vermelidirler. Her bireyin farklı olduğu gerçeğinden hareketle, öğrenme-öğretme sürecini beden dili ile bütünleştirmelidirler. Sınıfta gezinerek, ses tonunu kullanarak öğrenciye mesaj vermelidir. Sınıfta masaya oturarak, aynı jest-mimikleri kullanarak, aynı ses tonuyla ders anlatarak eğitim-öğretim yapmamalıdır. Bu öğrenciye yorgun, isteksiz, kaygılı vs. bir öğretmen modeli imajı verebilir (Silfver, 2018 vd). Böyle bir öğretmen aynı zamanda kendisi gibi endişeli, başka bireylere bağımlı, sorgulamayan, ezberci bireylerin yetiştirmesine neden olabilir. Bireylerdeki bu davranışlar sınıfta disiplin problemlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Kısacası hangi eğitim kademesinde olursa olsun öğretme faaliyetlerini yapan kişilerin başta iletişim süreçlerini çok iyi bilmesi ve kullanması gerekir. Bu konuda yapılan birçok çalışmada bu gereklilik vurgulanmıştır (Balcı, 1996; Yavuzer, 1999; Erözkan ve Yılmaz, 2006; Baltaş ve Baltaş, 2015). Bu araştırma da bilim dünyasına önemli katkılar sağlayan öğretim üyelerinin geleceğin öğretmenlerine yönelik kullandıkları beden dilinin öğrenme-öğretme süreçlerine katkıları araştırma problemi olarak belirlenmiştir. Araştırmanın problemi doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Beden dili öğretmen adaylarında hangi beceriyi geliştirmektedir?
2. Öğretmen adaylarına göre, iyi bir beden dilini öğretim elemanları nasıl kullanılmalıdır?

3. Öğretmen adaylarına göre, beden dilinin olumlu-olumsuz yönleri nelerdir?

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 öğretim yılında Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi bölümündeki Türkçe öğretmenliği; Matematik ve Fen bilimleri bölümünün fen bilgisi ve matematik öğretmenliği; Temel eğitim bölümündeki sınıf öğretmenliği; bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümündeki BÖTE öğretmenliği programlarında öğrenim gören 88 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubunun bölümlere göre dağılımları

Bölümler	f	%
Türkçe	18	20,45
Matematik	15	17,05
Fen Bilgisi	22	25
Sınıf	20	22,72
BÖTE	13	14,77
TOPLAM	88	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere, araştırmanın %20,45’i Türkçe, 17,05’i Matematik, 25’i Fen Bilgisi, 22,72’si Sınıf, 14,77’i BÖTE öğretmen adaylarından oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından 2017 yılında geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda; araştırmacı kimliği, görüşmenin amacı, görüşmenin kimler ile yapılacağı belirtilmiştir. Daha sonra görüşme amacı doğrultusunda, soru havuzu oluşturulmuştur. Soru havuzunda yer alan soruların uygunluğuna ilişkin uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde öğretmen adayları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler deşifre edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Betimsel analiz kapsamında veriler okunmuş, görüşme soruları doğrultusunda oluşturulan çerçeveye göre sistematik ve açık bir biçimde düzenlenerek betimlenmiştir. Daha sonra, öğretim elemanlarının kullandığı beden dilinin öğrenme-öğretme süreçlerine katkılarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleriyle ilgili ayrıntılı temaları belirlemek amacıyla, veriler içerisindeki kavramlar araştırmanın problemine uygun olarak belirlenmiş ve kodlanmıştır. İçerik analizi sonucunda ulaşılan ayrıntılı alt temalara ait bilgiler ise alt başlıklar halinde metin içerisinde sunulmuştur.

Araştırmada öğretmen adaylarından alıntılar yapılırken her öğretmen adayı için bir kod kullanılmış ve kodlar (Ö₁, Ö₂, Ö₃...) şeklinde ifade edilmiştir. Alıntılarda aynı zamanda katılımcı kadar köşeli parantez kullanılmıştır (örneğin [1], [2].....).

Bulgular

Bu bölümde elde edilen veriler, tablolar halinde gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının, öğretim üyelerinin kullandığı beden dilinin öğrenme-öğretme sürecine katkısına ilişkin görüşlerinin betimsel analiz sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Öğretmen adaylarına göre, öğretim üyelerinin kullandığı beden dilinin öğrenme-öğretme sürecine katkısına ait görüşlerinin betimsel analiz sonuçları

Sorular	Temalar	f	%
1.Beden dili sizde hangi beceriyi geliştiriyor?	a)Özgüven	26	43,33
	b)Etkili konuşma	17	28,33
	c)Etkili öğrenme	7	11,66
	d)Empati	5	8,33
	e)Sosyalleşme	5	8,33
TOPLAM		60	100

2.İyi bir beden dilini öğretim üyeleri sizce nasıl kullanmalı?	a)Dikkat çekme	25	39,76
	b)Açıklık	22	32,35
	c)Özgüven	9	13,23
	d)Rehberlik	9	13,23
	e)Bireysel farklılıkları ön planda tutma	3	4,41
TOPLAM		68	100
3.Beden dilinin olumlu-olumsuz yönleri nelerdir?	a)Olumlu yönü	60	50,84
	b)Olumsuz yönü	58	49,16
TOPLAM		118	100

Tablo 2’de görüldüğü üzere, öğretim üyelerinin kullandığı beden dilinin öğrenme-öğretme süreçlerine katkılarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri yer almaktadır.

Tablodaki ilk soruda öğretmen adaylarına “*beden dili sizde hangi beceriyi geliştiriyor?*” sorusu sorulmuştur. Öğretmen adaylarından gelen cevaplar doğrultusunda “a)özgüven”, “b)etkili konuşma”, “c)empati”, “d)etkili öğrenme”, “e)sosyalleşme” temaları oluşturulmuştur. Bu temalarla ilgili aşağıdaki görüşlerin belirtildiği görülmüştür.

a) “Özgüven” temasında [etkili iletişim(f=11), kendini ifade etme (f=10), olumlu olumsuz yönlerini görme (f=3), yeniliklere açık olma (f=2)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, özgüven teması altında en fazla kodlanan alt temanın etkili iletişim olduğu ve etkili iletişim ile bireylerin kendilerini rahat ifade ettiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11).

[1] “İletişim becerimi geliştiriyor.” (Ö₁)

[2] “Beden dili insanın etkili iletişim ve kişiler arası iletişim becerilerini, güven duygusunu geliştirir.” (Ö₃)

[3] “Karşıdaki kişi veya kitle ile bağ kurmayı destekler.” (Ö₄)

[4] “Beden dilimi kullandığımda karşımdakine daha fazla bir şeyler aktardığımı düşünüyorum.” (Ö₅)

[5] “İnsanların söylev özelliği geliyor ve bireyler topluma karşı daha girişken ve aktif olur.” (Ö₁₁)

[6] “Jest ve mimiklerimizin etkili olması karşıımızdaki insanların onlara iletmek istediğimiz mesajları doğru bir şekilde algılamalarına yardımcı olur.” (Ö₃₆)

[7] “İletişim konusunda kendimi geliştirmek açısından katkı sağlıyor.” (Ö₄₅)

[8] “Karşımdaki insanlarla daha etkili iletişim kurmamı sağlar.” (Ö₆₈)

[9] “Sağlıklı iletişim kurmamı sağlar.” (Ö₈₆)

[10] “Konuşma halinde olduğum kişilerle iletişimimi güçlendiriyor.” (Ö₈₇)

[11] “Beden dilini etkili bir şekilde kullanabilmek daha sağlıklı bir iletişim için oldukça önemlidir.” (Ö₈₈)

b)“Etkili konuşma” temasında [anlatma becerisi (f=8), jest ve mimik (f=3), ikna kabiliyeti (f=3), üslup (f=3)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, etkili konuşma teması altında en fazla kodlanan alt temanın anlatım becerisi olduğu ve bu beceri ile öğretmen adayının duygu ve düşüncelerini rahat ifade ettiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:12-13-14-15-16-17-18-19).

[12] “Konuşma ve iletişim becerisini geliştirir.” (Ö₈)

[13] “Konuşmama yardımcı olur.” (Ö₂₂)

[14] “Konuşmayı geliştirir.” (Ö₃₃)

[15] “Daha etkili bir konuşma, dikkat çekme ve kontrol etme gibi becerileri geliştirir.” (Ö₄₇)

[16] “Daha iyi iletişim kurmamı sağlıyor.” (Ö₅₆)

[17] “İnsanlarla daha iyi iletişim kurmamızı sağlar.” (Ö₇₇)

[18] “Daha iyi iletişim kurmamıza yarar sağlar.” (Ö₇₉)

[19] “Bazen anlatamadığımız şeyleri beden diliyle anlatabilirim. Konuşmamı geliştirir.” (Ö₈₄).

c)“Etkili öğrenme” temasında [görsel beceri(f=4), bilgilerin kalıcılığı (f=2), dikkat ve konsantrasyon (f=1)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, etkili öğrenme teması altında en fazla kodlanan alt temanın görsel beceri olduğu ve bu beceri ile öğretmen adayının bilişsel yapısındaki bilgileri anlamlı kodladığı söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:20-21-22-23).

[20]” ...Görsel ve zekâsal beceriyi geliştirir....” (Ö₃)

[21]”Görsel ve zekâsal beceriyi” (Ö₁₀)

[22]”Duyusal zekânın yanında görsel zekâmı da geliştirerek hatırlamamı kolaylaştırıyor.” (Ö₁₉)

[23]”Devinişsel, psikomotor becerileri geliştirir. Görsel beceriyi de geliştirir. Karşıdakinin anlatmak istediğini daha iyi anlarız.” (Ö₅₆)

d)“Empati” temasında [anlama kabiliyeti (f=5)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, empati teması altında öğretmen adayının vurguladığı bir alt tema bulunmaktadır. Anlama kabiliyeti alt teması ile öğretmen adayı, açık ve anlaşılır bir dille kendilerini önemli hissettikleri, düşüncelerini karşıdaki bireye rahat aktardıkları söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:24-25-26-27-28).

[24]” Beden dili ile karşımdakine, onu anladığımı, yanında olduğumu ve iyi bir dinleyici olduğumu hissettirmeyi amaçlarım.(Koluna omzuna dokunarak) Benim dinleme ve empati gücümü artırıyor.” (Ö₆₇)

[25]”Beden dili bende; başkalarının duygularını anlama, fikirlerini önemseme, birinin nasıl düşündüğüne ve bunu nasıl ifade ettiğine karar verme gibi becerileri geliştirir.” (Ö₆₅)

[26]”İnsanları anlamayı, tanımayı, empati kurmamı sağlıyor.” (Ö₇₆)

[27]"Zekâmı geliştirmemi hâkimiyetimi geliştirmemi ve engelli insanları toplumda eşit seviyeye getirmemi sağlıyor." (Ö₇₈)

[28]"Empati yönünü geliştirir. Etkin bir iletişimi sağlıyor. Sosyalleşme babında bir gelişim gösterir." (Ö₈₆)

e) "*Sosyalleşme*" temasında ise, sosyalleşme [sosyal yönü (f=5)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, sosyalleşme teması altında en fazla kodlanan alt temanın bireyin sosyal yönü olduğu ve bu beceri ile öğretmen adayının algılama becerisinin geliştiği, yakın çevresiyle rahat iletişim kurduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:29-30-31-32-33).

[29]" Sosyalleşme becerimi geliştiriyor." (Ö₂)

[30]" Algılama becerisini sosyal becerisini geliştirir." (Ö₁₃)

[31]" Beden dili benim sosyal becerimi geliştiriyor. (Ö₅₁)

[32]" İnsanlar arasındaki ilişkilerimi geliştiriyor." (Ö₆₉)

[33]" İletişim sosyalleşme becerimi geliştiriyor." (Ö₇₁)

Tablo 2' de görüldüğü üzere ikinci soruda çalışma grubundaki öğrencilere—"İyi bir beden dilini öğretim elemanları sizce nasıl kullanmalı?" sorusu sorulmuştur. Öğrencilerden gelen cevaplar doğrultusunda "a)dikkat çekme", "b)açıklık", "c)özgüven", "d)rehberlik" ve "e)bireysel farklılıkları ön planda tutma" temaları oluşturulmuştur. Bu temalarla ilgili de aşağıdaki görüşlere yer verildiği görülmüştür.

a)"*Dikkat çekme*" temasında [dikkat bozma (f=7), jest ve mimik (f=7), öğrenilenlerin kalıcılığı (f=3), olumlu- olumsuz tutum (f=3), göz teması (f=2), ilgi odağı (f=2), ses tonu (f=1)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, dikkat çekme teması altında en fazla kodlanan alt temanın dikkat bozma olduğu ve bu temada öğretim elemanın beden dilini kullanırken karşısındaki bireyin dikkatini dağıtmayacak şekilde kullanması gerektiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:34-35-36-37-38-39-40) (örn:41-42-43-44-45-46-47).

[34] “ İyi bir beden dilini öğretim elemanı ne çok sık kullanmalı ya da az kullanmalı. Yani beden dilinde aşırıya kaçılırsa bu öğrenci üzerindeki dikkati dağıtabilir ya da canını sıkabilir. Ama aynı zamanda çok az kullanılması dersi tek düze bir hale getiriş öğrenciyi dersten soğutabilir. Kısacası önemli konuların bulunduğu yerde beden dilini devreye sokması yeterli olur kanaatindeyim.” (Ö₉)

[35] “ Öğretim elemanlarının beden dili öğrencilerinin dikkatini dağıtmayacak onlara güven verecek şekilde olmalı.” (Ö₃₉)

[36] “Öğretim elemanları beden dilinde etkili olmak için dikkatleri kendi üzerinde bir yere vermek olmamalı(dikkat dağıtacak kıyafetler giymek gibi).” (Ö₄₅)

[37] “Yerinde kullanılmalı çok fazla kullanması dikkati dağıtır.” (Ö₅₆)

[38] “Dikkatli ve tedbirli olmalı.” (Ö₆₆)

[39] “Öğrencinin dikkatini dağıtmayacak şekilde olmalı.” (Ö₆₈)

[40] “Göz yormayacak şekilde kullanılmalıdır. Aşırı hareket insanları sıkır ve bıktırır.” (Ö₆₉)

[41] “Araştırmalara göre anlatılanların beden dilini kullanarak aktarılması her şeyden ve her yöntemden daha etkilidir. Bu yüzden öğretim elemanı dil organını kullanabildiği kadar jest ve mimiğine de dikkat etmeli. Gerekirse derse gelmeden önce ayna karşısında hazırlanıp öyle gelmeli.” (Ö₇₈)

[42] “Jest ve mimiklerinde hissettiği duyguyu da yansıtarak kullanılmalıdır.” (Ö₇₉)

[43] “Ders anlatırken mimik ve jestler kullanılmalı. Çünkü bu sayede konular daha bir akılda kalıyor.” (Ö₈₁)

[44] “İyi bir beden dili jest ve mimiklerden çok göz kontağı kurarak sağlanır.” (Ö₈₂)

[45] “Öğrenci grubunun hoşuna gidecek jest ve mimikler kullanılmalı.” (Ö₈₃)

[46] “Oldukça verimli ve aktif bir şekilde kullanılmalı. Uy-

gun yerlerde kullanıp öğrencilerin derse ilgisini ve katılımını artırmalıdır. Jest ve mimikler ön planda kullanılmalı.” (Ö₈₅)

[47] “Öğretim elemanı iyi bir beden dilini anlattığı konuyu güçlendirmek adına mimiklerle ve jestlerle desteklemeli, konuyu daha iyi aksettirecek biçimde beden dilini kullanmalıdır.” (Ö₈₇)

b)“Açıklık” temasında [sadelik (f=6),uygunluk (f=6), ölçülü (f=5), jest, mimik ve göz teması kurma becerisi (f=5)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, açıklık teması altında en fazla kodlanan alt temanın uygunluk olduğu ve bu alt tema ile öğretim elemanın açık, sade bir dil kullanması gerektiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn: 48-49-50-51-52-53) ve (örn: 54-55-56-57-58-59).

[48] “Öğrencisinin kafasını çok fazla karıştırmadan yalın ve sade şekilde...” (Ö₂)

[49] “Kişilerin anlaya bileceği ve her yerde kabul görmüş açık ve sade bir beden dili kullanılmalı.” (Ö₇)

[50] “Öğrencinin anlayacağı gibi olması gerekiyor.” (Ö₁₂)

[51] “Anlaşılır ve açık bir şekilde kullanılmalı.” (Ö₂₁)

[52] “...Açık kullanılmalı.” (Ö₃₄)

[53] “Uygun konularda aşırılığa kaçmadan.” (Ö₅₆)

[54] “Cümlelerle hareketler uyum içinde olmalıdır. Etkili bir biçimde öğrenciye aktarmalıdır.” (Ö₅)

[55] “Gereksiz el kol hareketleri yapmamalı. Beden dili anlattığı şeyle uyumlu olmalı.” (Ö₇)

[56] “Beden dilini öğretim elemanları gerektiğinde kullanmalı bence gereksiz el kol hareketleri yapmamalıdır. Sürekli oturarak slayttan ders anlatmamalıdır gerektiğinde ayağa kalkıp ve gerektiğin de mimiklerini kullanmalıdır.” (Ö₅₃)

[57] “....En iyi şekilde kullanılmalıdır.” (Ö₆₈)

[58] “.....Etkili bir biçimde kullanılmalı.” (Ö₈₂)

[59] “.....Duygu ve düşüncelerini ifade ederken beden di-

lini etkin bir biçimde kullanılmalı." (Ö₈₄)

c)"Özgüven" temasında [yetenek kabiliyeti (f=4), aktif olma becerisi(f=3) dışa dönüklük (f=2)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, özgüven teması altında en fazla kodlanan alt temanın yetenek kabiliyeti olduğu ve bu beceri ile öğretim elemanın her bireyin öğrenme yoluna uygun jest mimiklerini kullanması gerektiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:60-61-62-63).

[60] "Hocanın kendini en iyi ifade edebileceği şekilde olması gerekir." (Ö₇)

[61] "Her türlü beden dilini etkili kullanabilmesi." (Ö₈)

[62] "İnsanlarla iyi ilişkiler içinde olmak, jest ve mimiklerini iyi kullanmak, karşıdakini ikna ve etkileme kabiliyetine sahip olmalıdır." (Ö₁₁)

[63] "Öğretim elemanları beden dillerini etkili bir şekilde sınıf içinde kullanmaları gerekir." (Ö₁₈)

d)"Rehberlik" temasında [liderlik (f=3) donanımlı (f=3), etkili öğretme (f=2) , kuşak farkı(f=1)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, rehberlik teması altında en fazla kodlanan alt temanın liderlik olduğu ve bu beceri ile öğretim elemanın beden dilinin mesaj içerikli olması ve karşısındaki bireye anlamlı gelmesi gerektiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:67-68-69).

[64] "Aşırı bir beden dili anlatılandan çok öğretim elemanın hareketlerine odaklanır bunun için gerekli ve gereken miktarda kullanılmalı. Beden dili ile buradayım diyebilmeli. Öğrencilerin dikkatini çekebilmeli onları yönlendirmelidir vb." (Ö₄)

[65] "Üniversite hocaları, zaten akademik olarak yıllardır öğrenmek için çabalayan gence, dostça ve bilgece yaklaşım için beden diline biraz heyecan katmalı bence biraz boş vermişliğin kimseye zararı dokunmaz bu evrede." (Ö₃₄)

[66] “Öğretmen bence bir lider gibi orkestra şefi gibi beden dilini yerinde etkili ve öğrencilerin onu dinleyeceği ona saygı duyacağı şekilde kullanabilmeli.” (Ö₃₉)

[67] “ Bir beden dilini üniversite öğretim elemanı şu şekilde kullanmalı: Öncelikle kendisinin bu konuyu benimsemiş olması lazım. Bayağı bir donanıma sahip olmalı ki karşısındakilere doğru şekilde aktarabilsin. (Ö₄₅)

[68] “Sakin bir şekilde kullanmalı. Kendini karşı tarafa nasıl daha iyi anlatabilir diye düşünmeli. Ve ona yönelik çalışmalı.” (Ö₅₉)

[69] “ Öğretim elemanları geleceğin öğretmenleri olan bizlere öğretmenliğin gerektirdiği vasıfları aşılmalıdır. ”(Ö₆₈)

e) “Bireysel farklılıkları ön planda tutma” temasında [seviyeye uygunluk (f=2) ve öğrenme tercihlerinin farklı olması (f=1) olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, bireysel farklılıkları ön planda tutma teması altında en fazla kodlanan alt temanın seviyeye uygunluk olduğu ve öğretim elemanın bireysel farklılıkları dikkate alması gerektiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn: 70-71).

[70] “Böyle bir ders yada işitme engeli olan biri sınıfta varsa kullanmalı onun dışında kullanıp kullanmaması kişinin iradesine kalmış.” (Ö₆)

[71] “İyi bir şekilde kullanmalı. Birkaç kişinin değil tüm öğretmen adaylarının anlayabileceği jest ve mimikler kullanılmalı. Böyle olunca öğretmen adayları tarafından yanlış anlaşılmalardan ortadan kalkar. Kısacası bir öğretim elemanı kişiye göre, seviyeye göre beden dilini kullanabilmeli.” (Ö₈₈)

Tablo 2’de görüldüğü üzere üçüncü soruda çalışma grubundaki “Öğrencilere beden dilinin olumlu-olumsuz yönleri nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğrencilerden gelen cevaplar doğrultusunda “a) Olumlu” ve “b)olumsuz” kategorileri oluşturulmuştur. Bu temalarla ilgili de aşağıdaki görüşlere yer verildiği görülmüştür.

a) *Olumlu temasında*, olumlu yönü [kendini ifade etme (f=16), etkin kullanım (f=10), yardımcı dil (f=6), empati(f=6), sosyalleşme (f=5), anlaşılır olma(f=4), anlatımda akıcılık (f=3), açık verme (f=2), algılama gücü (f=2), hafızada kalıcılık (f=2), özgüven (f=2), hedefe ulaşma (f=1), kişi analizi(f=1)] olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle, beden dilinin olumlu yönü teması altında en fazla kodlanan alt temanın kendini ifade etme becerisi olduğu ve öğretmen adaylarının beden dillerini kullanarak kendilerini topluma doğru tanıtabildiği, rahat iletişim kurabildiği ve sosyalleştiği söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn: 72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87).

[72] "Vücut dilini bilmek ve uygulamak insanları avantajlı konuma getirir." (Ö₄)

[73] "Beden dilini kullanarak kendimizi karşı tarafa daha iyi anlatabiliriz ya da güven verebiliriz."

[74] "Olumlu yönü iletişimi kolaylaştırır." (Ö₇)

[75] "Kendini ifade edebilme ve iletişimi destekleyebilme özelliği açısından olumlu." (Ö₉)

[76] "Olumlu yanı samimiyeti doğurur karşıdaki kendini değerli hisseder." (Ö₁₀)

[77] "Doğru kullanılması ve yanlış kullanılmasına göre değişir ama genelde olumlu yönü daha iyi sonuçta kendini doğru ifade etmeni sağlıyor sonuçta bazı şeyler konuşmakla anlatılmaz hissettirirken önemli beden dili. Birde refleks gibi bir şey beden dili çoğunun farkında değiliz." (Ö₁₀₈)

[78] "Olumlu tarafı ifade edebilme yeteneğini geliştirmesi." (Ö₁₉)

[79] "Daha güzel konuşmaya vesile olur." (Ö₂₀)

[80] "İfadeyi geliştirmesi olumlu." (Ö₂₃)

[81] "Olumlu yönü daha iyi ifade etmeyi sağlar." (Ö₂₇)

[82] "Olumsuz yönü bence yok. Olumlu yönü kendini iyi

ifade eder ama abartılı bir şekilde olması insanı gülünç duruma koyabilir.” (Ö₃₁)

[83] “Olumlu yönü beden dili insanların kendini daha iyi ifade etme insanlarla daha etkili bir konuşma gerçekleştirir. Girdiği ortamlarda daha fazla dikkat çeker. En önemlisi de kendini daha iyi hisseder. Olumsuz tarafı yoktur bence.” (Ö₄₄)

[84] “Olumlu yönü kendini iyi ifade edebilmesi.” (Ö₅₅)

[85] “Olumlu yönü daha iyi iletişim kurmamızı sağlar.” (Ö₆₆)

[86] “Olumlu yönü kendimizi daha iyi ifade etmemizi sağlar.” (Ö₇₇)

[87] “Olumlu yönü iletişimi arttırır.” (Ö₇₈)

b) Olumsuz yönü temasında, olumsuz yönü [yanlış anlaşılma (f=26), tekrarlılık (f=10), rahatsızlık verme (f=8), dikkat dağınıklığı (f=6), açık verme (f=5), tutarlılık (f=2) çok anlamlılık (f=1)] olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle, beden dilinin olumsuz yönü teması altında en fazla kodlanan alt temanın yanlış anlaşılma olduğu ve bireylerin bu süreçte kendilerini doğru ifade edemediği ve açıklayamadığı söylenebilir. Öğretmen adaylarının bu alt temaya ilişkin görüşlerinden bazı alıntılar aşağıda verilmiştir (örn:88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113).

[88] “Beden dilinin kullanımına dikkat etmek gerekir. Her zaman her yerde kullanmak doğru olmayabilir.” (Ö₁)

[89] “Olumsuz yönlerine bakacak olursak beden dilini yanlış kullanan biri için tam aksine iletişimin sağlıksız olmasına neden olabilir. Kişi anlatmak istediğiyle beden dilini farklı kullanırsa karşı tarafta kötü bir etki bırakabilir.” (Ö₃)

[90] “Eğer beden dili doğru kullanılmazsa anlatılan konu yerini bulamayabilir.” (Ö₄)

[91] “Beden dili doğru kullanılmadığı zaman yanlış anlaşılmalara neden olabilir.” (Ö₅)

[92] “Olumsuz yönleri ise kullandığımız jest ve mimiklerin

doğru anlaşılması veya başka bir anlam taşıması bizim için sıkıntılı olabilir." (Ö₈)

[93] "Olumsuz yönleri ise beden dilinde tüm harfler veya nesnelere bir karşılığı olduğu için tümünü bilmek biraz zor olabilir o yüzden insanlar öğrenmekten çekinebilir. Ya da beden dilini bilmeyen birine derdini anlatmaya çalışan birini karşıdaki yanlış anlayabilir." (Ö₁₁)

[94] "Olumsuz yönleri dediğim gibi yanlış anlaşılmaya müsait olabilecek hareketlerin bulunmasıdır." (Ö₄₅)

[95] "Bazı hareketler yanlış anlaşılmaya neden olabilir." (Ö₂₁)

[96] "Olumsuz yönü: yöreden yöreye değişen bir beden dilinde yada yanlış kullanımında yanlış anlaşılmalara yol açabilir." (Ö₂₃)

[97] "Olumsuz: istemsiz davranışlara neden olabilir." (Ö₃₅)

[98] "Olumsuz yönü yanlış anlaşılmaya sebep olur." (Ö₄₇)

[99] "Olumsuz tarafı yanlış anlaşılmaya neden olur." (Ö₄₈)

[100] "Yanlış anlaşılması olumsuz yönüdür." (Ö₄₉)

[101] "Yanlış bir hareket yanlış anlaşılmaya neden olabilir." (Ö₅₅)

[102] "Olumsuz yönü yanlış anlaşılmaya sebep verebilir." (Ö₆₈)

[103] "Bazı beden dili hareketleri farklı kültürlerce yanlış anlaşılabilir ve istenmeyen sonuçlara neden olabilir." (Ö₆₉)

[104] "Olumsuz yönü anlatılmak istenen konu dışında bir harekette bulunmak ve bu alıcının verilmek istenen mesajı yanlış anlaması." (Ö₇₀)

[105] "Olumsuz yönü yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilir." (Ö₇₈)

[106] "Beden dili yanlış kullanıldığı takdirde iletişim bozukluklarına ve yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilir. Bundan dolayı konuştuğumuz veya anlattığımız konuyla ilişkili işaretler kullanmalıyız." (Ö₇₉)

[107] “Her ulusun kendine göre bazı beden dili hareketleri var. Bizdeki bir hareket onlara göre kötü olabilir. Onlara göre iyi olan biz de yanlış anlaşılabilir.” (Ö₈₀)

[108] “Olumsuz yönü kendi başına bir şey ifade etmez yanlış kullanımı yanlış anlamalara sebep olur. (Ö₁₀₇)

[109] “Olumsuz yönü yanlış anlaşılmaya sebep olabilir.” (Ö₈₁)

[110] “Sizden önce jest ve mimikler ile yapılan tepkiler karşısındaki duyguyu anında kavramasını sağlar ama bazen de yanlış kullanımlar ön yargı oluşturabilir. (Ö₈₂)

[111] “Olumsuz yönü ise yaptığın bir hareketi başkaları tarafından yanlış anlaşılması. (Ö₈₃)

[112] “Olumsuz tarafı ise yanlış zaman ve konuda yanlış beden dili kullanmak iletişimi sıkıntıya sokar. (Ö₈₅)

[113] “Olumsuz yönleri bazen anlatmak istediğini başkalarına aktarmamak aynı duyguyu hissettirememek.” (Ö₈₆)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğretmen adaylarına göre, öğretim üyelerinin kullandığı beden dili, kendilerinde topluluk karşısında kendilerini ifade etme, empati, sosyalleşme, özgüven becerisi geliştirmektedir. Bireyler dünyaya geldiği andan itibaren beden diline bağlı olarak bu becerilerini kullanmaktadırlar. Duygu ve düşüncelerini karşısındaki bireye iletişim süreci içerisindeki beden dili ile aktarmaktadır. Baltaş ve Baltaş'ın (2015) ve Dutta'nın (2011) belirttiği gibi beden dili iletişimin %55'ni oluşturmakta ve iletişim için vazgeçilmez bir araçtır. Bu aracı bireye karşı ilk kullanan aile sonra öğretmenlerdir. Her birey aile ve öğretmenlerin kullandıkları jest ve mimiklerle çevredeki nesnelere algulamakta, keşfetmektedir. Dünyayı keşfetme sürecinde bireye yardımcı olan en önemli kişiler hiç şüphesiz öğretmenlerdir. Çünkü öğretmenler toplumun mimarı, toplumun değerlerini, inançlarını, gelenek-göreneklerini, ahlaki değerlerini aktaran kişilerdir. İlkokuldan yükseköğretime kadar bireylerin toplumda model aldıkları birincil kaynaklardır. Ergin ve Birol'un (2000) belirttiği

gibi öğretmenlerin kullandıkları beden dili öğrenme-öğretme sürecinde hem kendisine hem de öğrencilere katkı sağlamaktadır. Öğrencinin öğrenme sürecinde öğretmenle kurduğu göz teması, öğretmenin ses tonundaki vurgulamalar, sınıf içerisindeki fiziksel duruşu öğrenciye birçok ipucu vermektedir. Artık öğrenci bu ipuçlarıyla öğretmenle sözsüz bir iletişim bile kurmaktadır. Öğretmenin bakışı, duruşu ile kendisine ne anlatmak istediğini kolayca anlamakta ve yakın çevresiyle empati kurmaktadır (Tabak, 1999). Öğrencideki bu algı birey için bazen olumlu bazen de olumsuz olabilmektedir. Mesela, öğretmenin disiplinli duruşu, bakışı, ses tonu öğrencinin derse açık değil kapalı bir şekilde katılım göstermesini sağlayabilir. Başka bir deyişle öğrenci öğretmenin sorduğu sorulara, sınıf içerisinde yaptığı etkinliklere aktif bir katılım göstermek yerine pasif, içe kapanık, öğrenme sürecine yönelik isteksiz davranışlar şeklinde tepki verebilir (Yavuzer, 1999). Bu sebeple öğretmenlerin beden dili öğrenme-öğretme sürecinde öğretmen-öğrenci arasında bir köprü görevi görmekte ve bireyin toplumda yaşamını devam etmesini sağlayan anahtar görevini görmektedir (Layıcı, 2007).

Öğretmen adaylarına göre öğretim üyelerinin kullandığı beden dili dört temel dil becerilerinden biri olan konuşma becerisine, başkalarıyla kuracağı etkili iletişime önemli katkılar sağlamaktadır. İnsanoğlunun ilk dünyaya geldiği andan itibaren konuşma becerisi ile yakın çevresini anlamaya, onlarla iletişim kurmaya çalışmaktadır. Birey için temel bir ihtiyaç olan konuşma becerisi, bireyin anlamasını ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Psikolojik, sosyolojik, fiziksel olarak bireyi toplumdaki diğer bireylere tanıtmaktadır. İnsanların sinirli, neşeli, üzgün olduğu konuşması ve beden dili ile belli olmaktadır (İnceoğlu, 2011; Güngör, 2015; Hårgestam, Sjöberg, Widding, 2018). Çünkü konuşma becerisi duyguların bedenle bütünleşmesidir. Bireyin bilişsel yapısındaki duyguların dışa aktarımıdır. Bireyin diğer bireyler üzerinde bıraktığı olumlu-olumsuz etkileridir.

Birey konuşarak karşısındaki bireyi tanır, endişelerini, korkularını, hedeflerini, eksik ve yanlış yönlerini ortaya çıkarır

(Ergin ve Birol, 2000). Bireyi ilkokuldan yükseköğretime kadar öğretmenler, bireyin bu yönlerini konuşma becerisiyle belirlemelidir. Öğretmen/öğretim üyesi beden dilini kullanarak bireyin önemli olduğunu hissettirmelidir. Bireyin güvende olduğunu, geleceğe yönelik hedefleri desteklemede rol/model olduğunu kullandığı beden dili ile aktarmalıdır.

Araştırmada elde edilen sonuçlardan hareketle, aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Beden diline ilişkin nitel ve nicel çalışmalar yapılabilir.
- Beden dilinin öğretmenlerin öğretme yollarına katkıları araştırılabilir.
- Bu çalışma, öğretim elemanlarının beden dillerini kullanmalarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri alınarak yapılmıştır. Farklı mesleklerdeki kişilerin beden dillerini kullanmalarının mesleki performanslarına etkileri araştırılabilir.

Kaynakçlar

Açıl, M. (2005). *Öğretmenin Beden Dili*. İstanbul: Armoni Yayıncılık.

Arıkan, M. (2005). *Nitelikli İnsan*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Balcı, S. (1996). *Danışma Becerileri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeyine Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Baltaş, B. ve Zuhâl Baltaş, Z. (2015). *Beden Dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Beattie, B. and McGuire, L. (2016). Consumption and Climate Change. Why We Say One Thing But Do Another in the Face of Our Greatest Threat. *Semiotica*, 2016 (213), pp: 493-538.

Dutta, A. (2011). *Beden Dili*. (Çev: Ali Beyaz), İstanbul: Arunas Yayıncılık.

Eren, E. (1998). *Yönetim ve Organizasyon*. (4.Baskı.) İstanbul: Beta Yayınları.

Ergin, E. ve Birol, C. (2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık,

Erözkan, A ve Yılmaz, B. (2006). *Muğla Üniversitesi Muğla Sağlık Yüksek-*

kokulu Öğrencilerinin İletişim Becerilerini Etkileyen Faktörler. I.Ulusal Sağlık Geliştirme ve Sağlık Eğitimi Kongresi. Bildiri Özetleri Kitabı, Muğla, Türkiye.

Güngör, N. (2015). *İletişime Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Härgestam, M., Sjöberg, M. and Widding, U. (2018). Classroom Bodies: Affect, Body Language, And Discourse When Schoolchildren Encounter National Tests in Mathematics. *Gender and Education*, ISSN: 0954-0253 (Print) 1360-0516 (Online) Journal homepage: <http://www.tandfonline.com/loi/cgee>, 2018.

İnceoğlu, M. (2011). *Tutum, İletişim, Algı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Layıcı, Ş. (2007). *Beden Dili*. İstanbul: Yakamoz Yayınları.

Öztekin, M. A. (1997). *Okul Müdürlerinin Beden Dili Davranışlarının Sıklığı İle Öğretmenlerin Etkilenme Derecesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tabak, R.S. (1999). *Sağlık İletişimi*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Tanrıkulu, B. (2009). İnsan Kaynakları Yönetiminin Etkinliğinde İletişimin Rolü. *Çağın Polisi Dergisi*, Sayı 10, 2009.

Tayfun, R. (2011). *Etkili İletişim ve Beden Dili*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Silfver, E., Jacobsson, M., Arnell, L. and Bertilsdotter-Rosqvist, H. (2018). Classroom Bodies: Affect, Body Language, And discourse When Schoolchildren Encounter National tests in Mathematics. *Gender and Education*, <https://doi.org/10.1080/09540253.2018.1473557>, pp:1-15

Üstünel, G. (2011). *Etkili İletişim ve Beden Dili*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ, 2011.

Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.